

A „FOTELFORRADALMÁROK” RACIONÁLIS LÁZADÁSA?

AKTÍV FIATALOK MAGYARORSZÁGON, 2024

Szabó Andrea, Sebestyén Annamária, Oross Dániel és Susánszky Pál
szerkesztésében

Budapest, 2025

Copyright © szerzők és a szerkesztők, 2025
Minden jog fenntartva!

A kutatást a Nemzeti Ifjúsági Tanács finanszírozta.

Kiadó: HÖÖK -
ISBN: 978-963-88385-9-9

Borító: Brandtailor - Bali Luca
Tördelés: Brandtailor - Bali Luca
Olvasószerkesztők: Molnár Tibor, Pintér Sándor Benedek

Nyomdai előkészítés:

Felelős kiadó: Eszterhai Marcell

HÖÖK

TARTALOMJEGYZÉK

Szabó Andrea, Sebestyén Annamária, Oross Dániel, Susánszky Pál:
A „fotelforradalmárok” racionális lázadása?5

AZ EGYETEMISTÁK TÁRSADALMI, SZOCIÁLIS ÉS RENDSZERKÖRNYEZETE - HONNAN, HOGYAN, HOVÁ?..... 21

Susánszky Pál: Felsőoktatási elvándorlás az érettségi után23

Róbert Péter: Honnan jönnek az egyetemisták?37

Sövegjártó Virág:A felsőoktatás átalakulása és az ebből
fakadó érdekérvényesítési kihívások.....57

Fekete Mariann – Kobl Adrienn: Az oktatástól a politikai helyzetig71

Sebestyén Annamária – Susánszky Pál: Támogatás, közöny és kritika89

Kerpel-Fronius Balázs – Fényes Csongor: Állandóságok és átrendeződések
a felsőoktatásban tanuló fiatalok ideológiai orientációban.....107

Sebestyén Annamária:Civilek és párttagok a magyar egyetemisták
és főiskolások körében125

Szabó Andrea – Oross Dániel: A magyar nappali tagozatos
egyetemisták aktivizmusa, 2011–2024.....147

PÁRTOS POLARIZÁCIÓ: A NAPPALI TAGOZATOS HALLGATÓK ERŐSÖDŐ ÉS GYENGÜLŐ PÁRTKÖTŐDÉSEI 169

Farkas Eszter: Proteszt-szavazatot vagy kormányképes erőt
látnak a hallgatók a Magyar Kétfarkú Kutya Pártban?171

Kmetty Zoltán: Változatlan Fidesz?187

Bíró-Nagy András – Sebestyén Annamária:Ingatag pártpreferenciák,
növekvő közéleti aktivitás, stabil értékrend: progresszív egyetemisták
Magyarországon209

Sebestyén Annamária – Papházi Viktor: Radikális jobboldali fiatalok
az egyetemisták és főiskolások körében, 2024229

ADATFELVÉTELI, MÓDSZERTANI KÉRDÉSEK 249

Szabó Péter: A nappali tagozatos egyetemisták válaszáadását befolyásoló
körülmények az Aktív Fiatalok Magyarországon 2024 adatfelvétele
tapasztalatai tükrében.....251

Szabó Andrea: A 2024-es Aktív Fiatalok Magyarországon kutatás
módszertana.....263

A kötet szerzői.....267

F3 táblázat A Fidesz pártpreferenciát magyarázó alapmodell – binomiális logisztikus regresszió, Adatdonációs adatok, 2023

	Teljes minta			Pártválasztók		
	Esély-hányados	CI	p	Esély-hányados	CI	p
Konstans	0,03	0,01 – 0,10	<0,001	0,04	0,01 – 0,13	<0,001
Nem	0,85	0,56 – 1,29	0,444	1,12	0,70 – 1,80	0,631
Telтип: Budapest - referencia						
Telтип: Város	1,68	0,98 – 3,00	0,067	1,81	1,00 – 3,37	0,055
Telтип: Község	1,26	0,66 – 2,45	0,492	1,77	0,86 – 3,73	0,125
Vallásosság	1,39	1,17 – 1,66	<0,001	1,42	1,17 – 1,74	<0,001
Szubjektív anyagi helyzet	1,25	0,99 – 1,59	0,066	1,32	1,01 – 1,74	0,042
Pártos média fogyasztás	5,54	3,17 – 9,94	<0,001	8,33	4,44 – 16,30	<0,001
30 év alatti diplomás/ egyetemista	1,04	0,46 – 2,17	0,916	1,34	0,54 – 3,13	0,514
Esetszám	657			428		
R2 Tjur	0,112			0,202		

BÍRÓ-NAGY ANDRÁS – SEBESTYÉN ANNAMÁRIA:

Ingatag pártpreferenciák, növekvő közéleti aktivitás, stabil értékrend: progresszív egyetemisták Magyarországon

Bevezetés

Az Aktív Fiatalok Magyarországon kutatássorozat baloldali és liberális fiatalokról szóló tanulmányai (Bíró-Nagy, 2012; 2014; 2017; Böcskei, 2014; 2017; Galgóczi, 2019; Szabó, 2019b) egy folyamatos változásban lévő politikai blokkról készítettek pillanatfelvételeket. A korábbi kutatási hullámokban ugyanakkor közös volt, hogy egy jelentős méretű – 2011 és 2019 között rendre 40 százalék körüli – progresszív szavazótábort találtak, amely világosan felosztható volt az *established* baloldal pártjaira (Magyar Szocialista Párt, Demokratikus Koalíció) és a nemcsak a kormányt, hanem a hagyományos baloldalt is kihívó új ellenzéki szereplőkre (először az LMP, majd az Együtt, még később a Momentum is hasonló ambíciókkal lépett a színre).

A gyakran változó ellenzéki pártrendszer ellenére stabilnak bizonyultak az erőviszonyok e kettős felosztásban: az újonnan feltűnő politikai erők mindig a hagyományos baloldalnál jóval nagyobb támogatottsággal robbantak be a magyar politikába, egészen addig, amíg egy újabb párt hasonló lendülettel át nem vette a vezető szerepet a progresszív hallgatók között. A radikális átrendeződések mértékét jól jelzi, hogy míg a 2010-es évek elején (a Párbeszéd kiválása és az Együtt megjelenése előtt) az LMP 30 százalékon állt a pártot választani tudó biztos szavazó egyetemisták körében, addig 2024-ben már csak a 2 százalékuk támogatta. A semmiből robbant be és a 2014-es választások előtt 23 százalékon állt az Együtt, majd helyét az évtized végén a Momentum vette át és vált az egyetemista progresszív fiatalok reménységévé, ugyanazon a támogatottsági szinten, mint korábban az Együtt.

Mindeközben lassú eróziónak indult a hagyományos baloldal táborá: 2011–2012-ben még a biztos szavazó felsőoktatási hallgatók 13 százaléka támogatta az MSZP-t és a DK-t, a 2010-es évek közepétől az évtized végéig 7–8 százalékon stagnált a két párt együttes népszerűsége, és 2024 elején már csak az egyetemisták 5 százaléka szavazott volna a hagyományos baloldal pártjaira. (1. táblázat) ⁷⁸

78 A magát a baloldali-liberális ellenzék részének nem tekintő, azonban a progresszív szavazótáborba 2024-ben jelentősen beleharapó Magyar Kétfarkú Kutya Párttal és annak szavazótáborával e kötetben Farkas Eszter elemzése átfogóan foglalkozik.

1. táblázat. Progresszív szavazók a biztos pártválasztó nappali tagozatos, felsőoktatásban tanuló diákok körében, 2011/12–2024⁷⁹ (százalékos megoszlás)

	2011/12	2013	2015	2019	2024
DK	5	2	4	3	5
MSZP	8	5	4	4**	0,4
LMP	30	13	25	12	2
Együtt'14	-	23*	5	-	-
P	-		1	-	3
Momentum	-	-	-	22	22
A baloldali és a liberális pártok szavazói összesen	43	42	39	40	32
N (Pártot választani tudó biztos szavazók)	884	741	461	587	460

*Együtt'14 és a Párbeszéd szavazói együtt lettek mérve

**MSZP és a Párbeszéd együtt lett mérve

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2011–2024.

A rendkívül volatilis ellenzéki pártpreferenciákat támasztja alá 2024-es eredményünk is, miszerint tízből négy baloldali-liberális fiatal arról nyilatkozott, hogy az elmúlt egy-két évben változott az a párt, amire leadná a szavazatát.

E tanulmányban azt vizsgáljuk, hogy milyen társadalmi-demográfiai háttérrel rendelkeznek, illetve milyen közéleti aktivitás és értékrend jellemzi azokat az egyetemi hallgatókat, akik 2024-ben a DK-t, a Momentumot, az MSZP-t és a Párbeszéd-Zöldeket – összefoglalóan a baloldali és a liberális politikai pártokat – jelölték meg kedvenc pártjukként. Milyen háttérből érkeznek, mennyire érdeklődnek a politika iránt? Milyen pozíciót foglalnak el az értékrendet illető kérdésekben, és hova helyezik magukat a bal-jobb és a konzervatív-liberális skálán? Milyen változások történtek a progresszív táborban az elmúlt évtizedben? A 2024-es és a korábbi Aktív Fiatalok kutatások eredményeinek összehasonlításával ezekre a kérdésekre adunk választ.

A baloldali és a liberális pártok hallgatói támogatóinak társadalmi-demográfiai háttere

Az Aktív Fiatalok Magyarországon (a továbbiakban: AFM) kutatássorozat a kezdetektől fogva komoly figyelmet fordít az önmagukat baloldalinak, bal-középnek vagy liberálisnak tartó pártok társadalmi hátterének vizsgálatára (Bíró-Nagy, 2012; 2014; 2017; Böcskei, 2014; 2017; Galgóczi, 2019; Szabó, 2019b). Az első három adatfelvétel (2011/12, 2013, 2015) alapján született elemzések legfontosabb tapasztalata az volt, hogy e politikai erők hallga-

tói bázisa elsősorban az urbánus (és dominánsan fővárosi), az értelmiségi háttérű és az előnyös anyagi helyzetű fiatalokból tevődik össze (Bíró-Nagy, 2012; 2014; 2017; Böcskei, 2014; 2017). A szavazótábor e jellemzői a 2010-es években, az évek előrehaladtával pedig még valamelyest hangsúlyosabbá is váltak. Az established baloldal (MSZP, DK) gyengülése és az új progresszív politikai erők – a Bajnai Gordon nevével fémjelzett, a Haza és Haladás Egyesület, az Egymillióan a Magyar Sajtószabadságért Egyesület és Magyar Szolidaritás Mozgalom szövetségéből létrejött politikai párt, az Együtt 2014, valamint az LMP-ből kivált politikusok alapította Párbeszéd Magyarorszá- gért (PM) – színre, majd szövetségre lépése nem hozott érdemi változást a baloldali-liberális egyetemista szavazók szociodemográfiai karakterében. 2015-re a DK, az MSZP, az Együtt 2014 és a PM hallgatói támogatói között egyaránt emelkedett a budapesti, és különösen a kedvező családi háttérű és anyagi helyzetű fiatalok aránya (Bíró-Nagy, 2017: 191–192).

A Momentum Mozgalom 2017-es berobbanása és az Együtt 2018-as megszűnése egyértelmű változást okozott e tendenciákban. Az évtized közepe és vége között a baloldali és liberális szavazóbázison belül stagnálást mutatott az előnyös anyagi helyzetű hallgatók aránya és csak enyhe emelkedés történt a budapesti hallgatókéban, azonban az is megállapítható volt, hogy jelentős csökkenés következett be az értelmiségi szülőkkal rendelkező fiatalok arányában. Amíg 2015-ben tízből négy hallgató (43 százalék) értelmiségi édesapával és édesanyjával rendelkezett és további közel minden harmadiknak (31 százalék) legalább az egyik szülője diplomás volt, addig 2019-ben a baloldali-liberális ellenzék fiatal szavazóinak mintegy 44 százaléka elsőgenerációs értelmiséginek bizonyult és 2015-höz képest 74 százalékról 57 százalékra csökkent a körükben a legalább egy felsőfokú végzettségű szülővel bírók aránya.

E változások kisebb részt az established baloldal szavazóbázisa átalakulásának volt köszönhető, nagyobbbrészt viszont a Momentum pártépítésének és országos szintű elérésének, mozgósításának.⁸⁰ A 2019-es adatok alapján a Momentum táborának mérete a hallgatói társadalmon belül nemcsak megegyezett az Együtt 2013-as táboráéval, de összetételében is sok hasonlóságot mutatott vele. A Momentum egyetemista szavazóit is legnagyobb arányban a fővárosi fiatalok alkották 2019-ben – a teljes hallgatói szavazóbázisának több mint harmada (36 százaléka) Budapesten állandó lakhellyel rendelkező hallgatókból állt, míg az Együtt szavazóbázisának 40 százalékaról volt ugyanez elmondható 2013-ban –, és kiemelten magas volt a körükben az értelmiségi családból származó hallgatók aránya is (az Együtt 2013-as támogatói körében 52 százalék, míg a Momentum 2019-es táborában 58 százalék). Az egyedüli különbség a kettő között az anyagi helyzet szubjektív megítélésében érhető tetten, a 2019-es Momentum-szavazóknak ugyanis mintegy 93 százaléka előnyös anyagi helyzetűnek bizonyult, míg

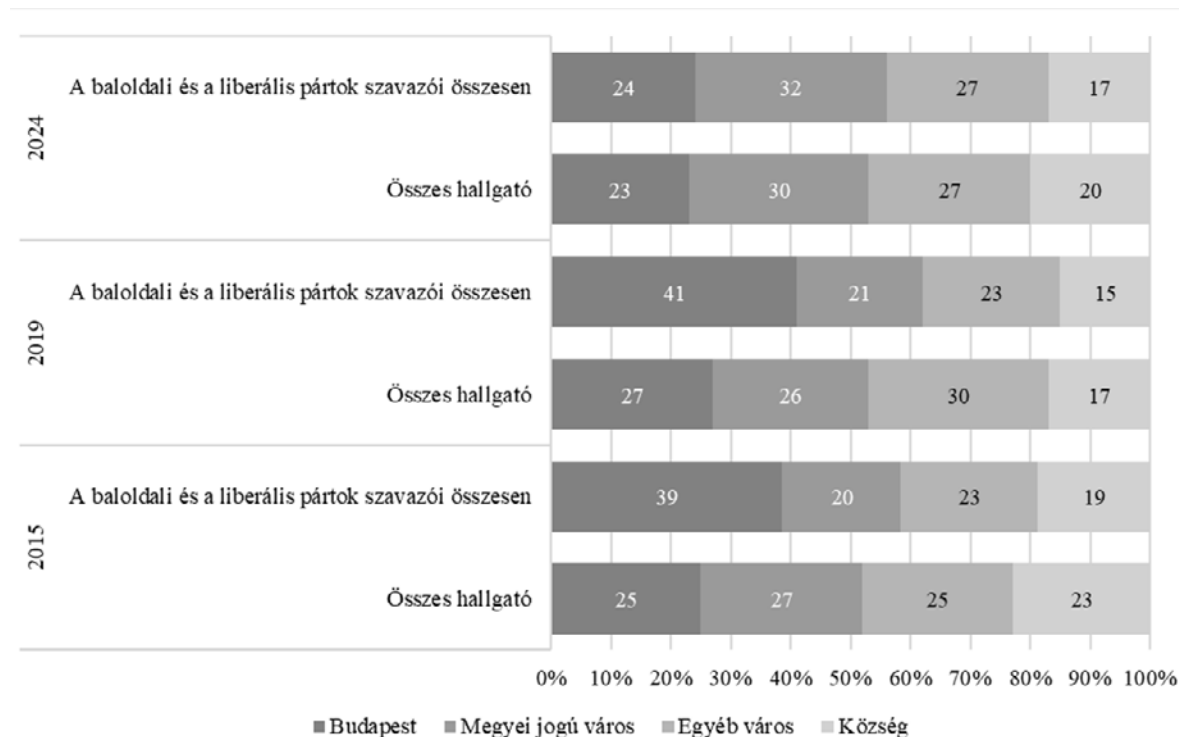
79 A 2011/12-es és a 2013-as adatfelvételek ún. hibrid – online és face-to-face surveyt egyaránt magában foglaló – módszerrel készültek (Róna-Szabó, 2012; Szabó, 2014; a módszer kritikájához lásd: Pillók-Stefkovics, 2017). A későbbi kutatásokban csak személyes kérdezéssel gyűjtöttünk adatokat. Ezek módszertanáról részletesen lásd: Róna-Szabó, 2017; Szabó, 2019; a 2024-es kutatásról pedig Szabó, 2025 jelen kötetben.

80 Sebestyén Annamária 2019-es tanulmánya szerint a Momentum Mozgalom alapítását követő két esztendő alatt a kormánypárt és a Jobbik után a harmadik legtöbb fiatalot mozgósító párt- tá vált, a hallgatói pártaktivisták száma

az Együtt 2013-as ifjú szimpatizánsainak csak a kétharmada (66 százaléka) nyilatkozott hasonlóképp.

Az AFM legújabb, 2024-es hulláma jelentős átrendeződést jelez a baloldali-liberális szavazóbázis egészének összetételében.⁸¹ Az adatok tükrében úgy tűnik, hogy a baloldali-liberális politikai erők korábban stabilnak mutató főváros-centrikussága 2024-re egyértelműen megszűnt, méghozzá elsősorban a Magyar Kétfarkú Kutya Párt javára, amely a fővárosi hallgatói szavazatok mintegy 37 százalékat tudhatta a kérdés idején a magáénak (1. ábra).

1. ábra. A baloldali és a liberális pártok hallgatói támogatóinak megoszlása a lakóhely típusa szerint, 2015–2024 (százalékos megoszlás)

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2015, 2019 és 2024.

Amíg 2019-ben valamennyi vizsgált párt körében az országos átlagot (27 százalék) jelentősen meghaladta a fővárosi szavazók súlya, sőt a DK és az MSZP-Párbeszéd-szövetség esetében a hallgatói támogatók döntően budapestiek voltak (50 és 61 százalék), addig 2024-ben a megyei jogú városban élő fiatalok élveznek dominanciát e pártok szavazói között. A DK-szavazók majdnem felét (46 százaléka, ez a teljes mintához képest átlagon felüli arány), az MSZP és a Párbeszéd-Zöldek szavazóinak pontosan harmadát

(33 százalék) alkotják megyei jogú városban élő fiatalok, de a Momentum hallgatói táborában is csökkent a budapestiek aránya (2019: 36 százalék, 2024: 27 százalék) és jelentősen megnőtt a megyei jogú városban élő szavazóké (2019: 23 százalék, 2024: 30 százalék).

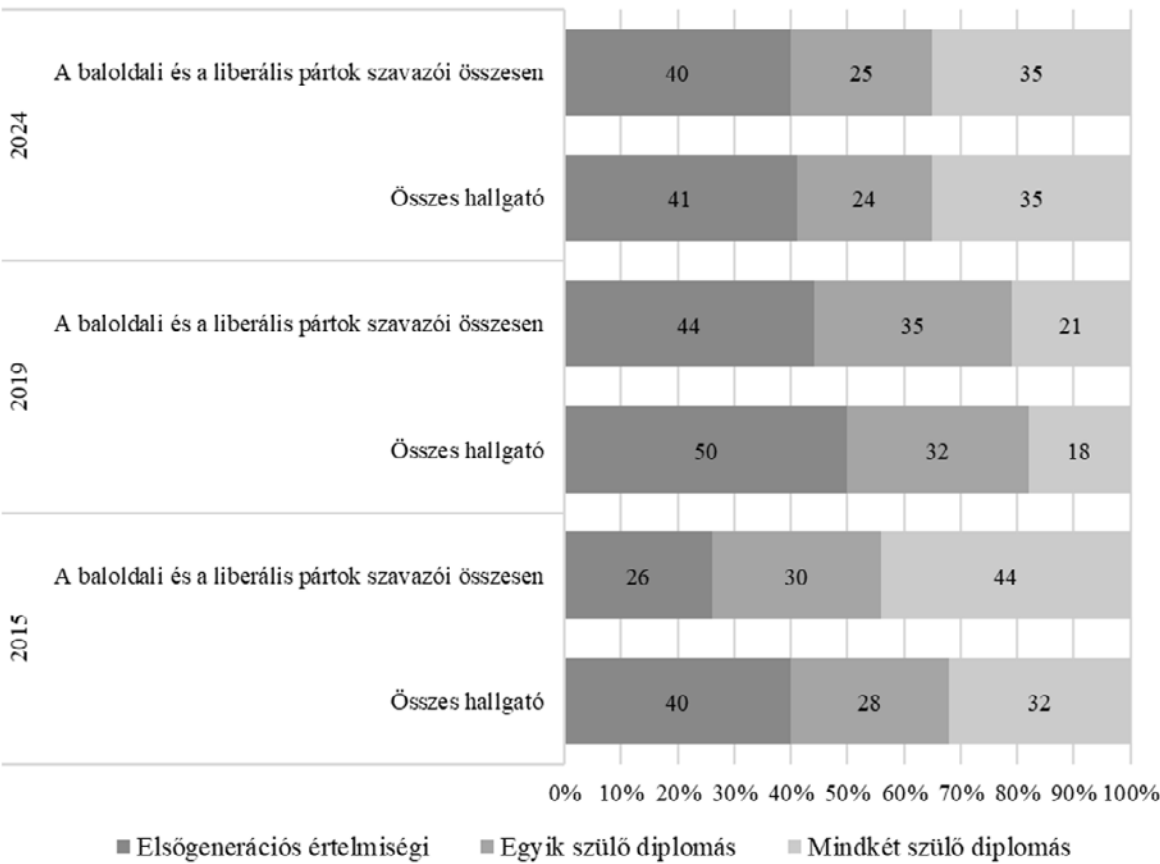
A négy baloldali vagy liberális ellenzéki erő közül 2019 és 2024 között egyedül a DK növelte jelentősebb mértékben a községekben élő hallgatói szavazóinak bázisát (2019: 12 százalék; 2024: 18 százalék), elmondható ugyanakkor, hogy DK-hoz hasonlóan a Párbeszéd-Zöldek egyetemista támogatói között is az összes hallgató országos eloszlásához hasonló mértékben reprezentáltak a községi fiatalok (19 százalék).

A fentiekhez képest azonban árnyaltabb képet kapunk, ha nem az állandó lakhelyet, hanem a felsőoktatási intézmény székhelyét vesszük figyelembe. Ebben a tekintetben ugyanis az látható, hogy a baloldali-liberális hallgatók mintegy kétharmada (66 százalék) fővárosi egyetemen tanul és az egyes pártok szavazótáborán belül is az országos átlaghoz (58 százalék) hasonló vagy azt meghaladó a Budapesten tanulók aránya. A DK szimpatizánsainak 59 százaléka, az MSZP és a Párbeszéd támogatóinak 56 százaléka, míg a Momentum hallgatói szavazóinak 69 százaléka budapesti egyetemen végzi a tanulmányait. Ennek persze elsősorban nem a szavazás, hanem a pártok mozgósításának helye szempontjából van jelentősége.

A baloldali és a liberális ellenzéki pártok egyetemista támogatói körében nemcsak a lakóhely típusa szerinti bontásban, hanem a fiatalok szüleinek iskolai végzettsége terén is érdemi változások tapasztalhatók 2024-ben (2. ábra). A kutatásban megkérdezett összes nappali tagozatos hallgató körében 2019-hez mérten csökkent az elsőgenerációs értelmiségiek aránya és nőtt a diplomás szülőkkel rendelkezőké (2024-ben újra nagyjából a 2015-ös szinten áll), ezek az átalakulások ugyanakkor csak kisebb mértékben tulajdoníthatók a baloldali-liberális fiataloknak. Körükben az értelmiségi háttérűek aránya a mintabeli eloszlást követi 2024-ben. Ha pedig az egyes pártok szavazóit vizsgáljuk meg ebben a tekintetben, azt találjuk, hogy a Momentum kivételével minden táborban nőtt az előző adatfelvételhez viszonyítva az elsőgenerációs értelmiségi hallgatók aránya és csökkent a diplomás szülővel rendelkezőké. Ennek ellenére megállapítható, hogy 2024-ben a négy párt közül három (Momentum: 38 százalék, Párbeszéd-Zöldek: 43 százalék, MSZP: 50 százalék) hallgatói szavazóbázisában továbbra is felülreprezentáltak az értelmiségi háttérű fiatalok, a DK viszont elveszítette korábbi karakteresen értelmiségi jellegét (egyetemista szavazóinak 59 százaléka 2024-ben elsőgenerációs értelmiségi) (Bíró-Nagy, 2012; 2014; 2017).

⁸¹ Az adatfelvétel körüli politikai eseményekről és történésekről részletesen lásd: Szabó et al., 2025, jelen kötetben.

2. ábra. A baloldali és a liberális pártok hallgatói támogatóinak megoszlása a szülők iskolai végzettsége szerint, 2015–2024. (százalékos megoszlás)

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2015, 2019 és 2024.

Az AFM kutatás negyedik adatfelvételének tapasztalatai szerint a korábbi hullámokhoz képest 2019-re érdemben javult a hallgatók szubjektív jövedelemérzete, anyagi értelemben jobb helyzetbe kerültek. Az akkori egyetemisták és főiskolások 27 százaléka jelezte, hogy „gondok nélkül él”, 61 százaléka, hogy a „pénze okos beosztásával jól kijön”, és mindösszesen a hallgatók 2 százaléka küzdött folyamatos anyagi nehézségekkel (Szabó, 2019a: 16). A kutatás legújabb hulláma, noha javulást nem hozott magával ebben a tekintetben, de nem történt érdemi visszaesés sem a fiatalok szubjektív jövedelemérzetében az elmúlt öt évben. A hallgatói társadalomról általánosságban továbbra is elmondható, hogy jelentős túlsúlyban vannak a viszonylag kedvezőbb anyagi helyzetű fiatalok (86 százalék).

A baloldali és a liberális hallgatói szavazók anyagi helyzete esetében azonban az adatok némi romlást jeleznek. Amíg 2015-ben e fiatalok körében magasabb volt az anyagi helyzetüket kedvezően megítélők aránya a teljes hallgatói társadalomban mérthez viszonyítva, 2019-ben már megegyezett azzal, 2024-ben pedig kicsivel alul is múlta azt (83 százalék). Ha pedig az egyes pártok hallgatói bázisát vesszük szemügyre, még inkább látványos a visszaesés. Amíg a DK-s fiataloknak 2019-ben több mint a háromnegyede (81 százalék) inkább kedvezőnek látta az anyagi helyzetét, 2024-ben már

csak a kétharmaduk (66 százalék) vélekedett hasonlóképp. Az MSZP-Párbeszéd pártszövetség hallgatói táborában ugyancsak kiemelten magas volt 2019-ben a magukat előnyös anyagi helyzetűnek ítéelő fiatalok aránya (83 százalék), 2024-ben viszont már kevesebb mint háromnegyedükről (72 százalék) mondható el ugyanez. És bár a Momentum szavazói körében az előző adatfelvételhez képest valamelyest növekedett a „gondok nélkül élők” aránya (2019: 25 százalék; 2024: 29 százalék), a teljes momentumos szavazóbázis vonatkozásában inkább az anyagi helyzet romlása, mint javulása tapasztalható (10 százalékponttal csökkent a pénzük okos beosztásával kijövő aránya az alsóbb kategóriák javára).

Összességében tehát elmondható, hogy a baloldali-liberális ellenzék hallgatói bázisa szociodemográfiai háttérének vonatkozásában jelentősebb mértékben alakult át az elmúlt évtizedben. Noha megőrizte urbánus karakterét, már nem a budapesti fiatalok dominálják. S bár továbbra is többségben vannak az értelmiségi háttérű és az előnyös anyagi helyzetű fiatalok a progresszív szavazótábor egészében, a korábbiakhoz képest jelentősebb szegmenst alkotnak benne a nem diplomás családi háttérű hallgatók és a kisebb-nagyobb anyagi nehézségekkel küzdők.

A baloldali és a liberális pártok hallgatói támogatói és a közélet

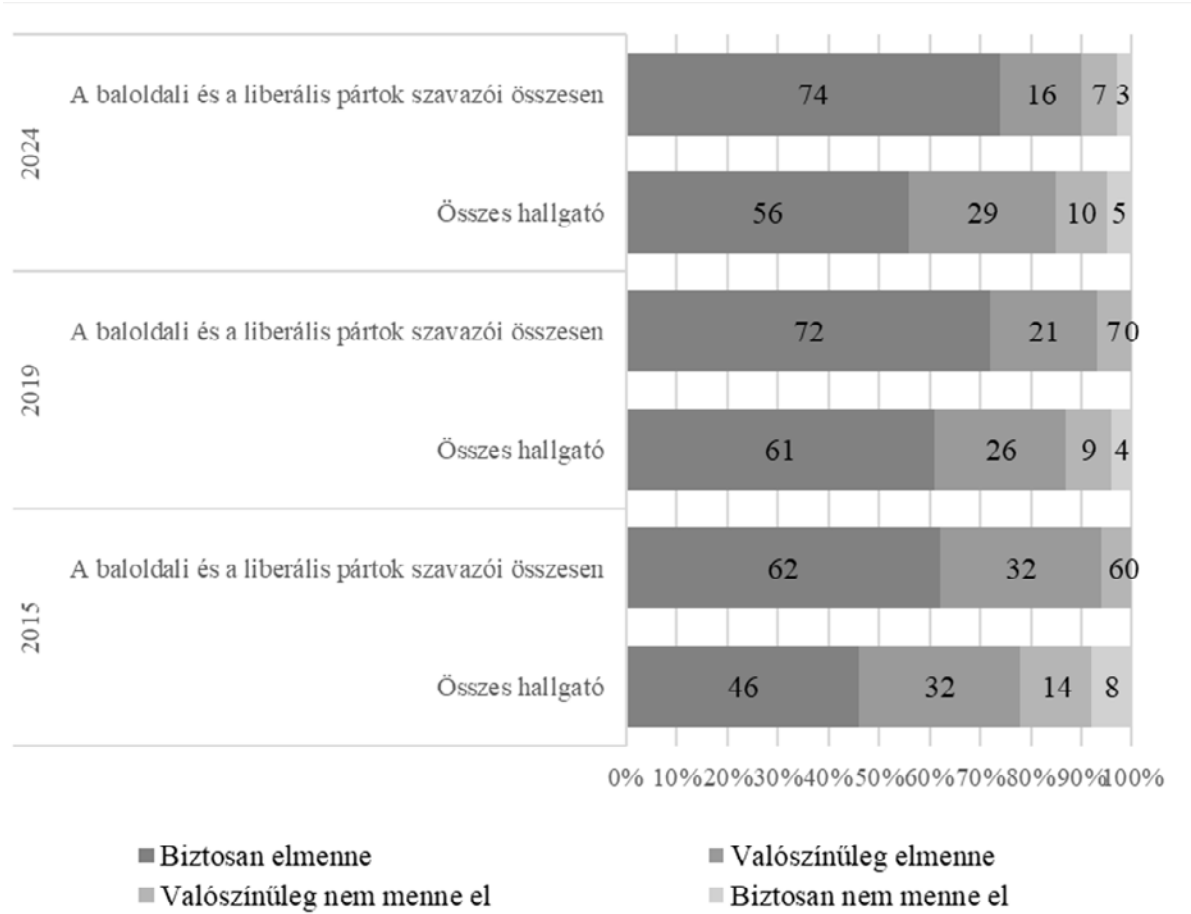
A magyar egyetemisták a 2010-es évek első felében nem mutattak aktív érdeklődést a közélet és a társadalmi ügyek iránt, mi több, az AFM kutatás egyes hullámának adatai rendre csökkenést jeleztek ebben a tekintetben. Míg 2011-ben a válaszadók 49 százaléka adott 4-es vagy 5-ös osztályzatot egy ötfokú skálán arra a kérdésre, hogy „mennyire érdekel Téged a politika?”, addig egy évvel később már csak 35 százalék, 2015-ben pedig csak 28 százalék vélekedett hasonlóképpen (Bíró-Nagy, 2017: 194). A négy évvel későbbi adatok viszont érdemi pozitív elmozdulást mutattak: a hallgatói társadalom mintegy 40 százaléka nyilatkozott 2019-ben relatíve magas politika iránti érdeklődésről (Szabó, 2019: 31).

Noha a kutatás legújabb hullámának adatfelvétele még a 2024-es önkormányzati és az európai parlamenti választások legsűrűbb kampányidőszakát megelőzően, februárban és márciusban zajlott, a kegyelmi botrány olyan ügyként jelentkezett a tél utolsó hónapjában, amelytől okkal várhatuk a közéleti érdeklődés fellendülését. Az adatok azonban nem erősítették meg e várakozásunkat. Bár megállapítható, hogy 2015-höz (1-től 5-ig terjedő skálán 2,71 átlagpont) viszonyítva valamelyest növekedett az egyetemisták politikai érdeklődése az idei évre (2,94 átlagpont), 2019-hez képest (3,09 átlagpont) azonban visszaesés tapasztalható: a válaszadók 34 százaléka bizonyul ma érdeklődőnek, ha politikáról van szó, amely pontosan megegyezik a 2013-as adatfelvétel során tapasztaltakkal.

Ellentétes tendenciát látunk, ha a baloldali és liberális ellenzéki pártok szavazóira fordítjuk a figyelmünket. A progresszív fiatalok ugyanis minden kutatási hullámban jóval a mintaátlag feletti politikai érdeklődésről tettek tanúbizonyságot, és nincs ez másképpen a 2024-es évben sem. Amíg a

teljes hallgatói népesség politikai érdeklődése az 1-től 5-ig terjedő skálán 2024-ben 2,94 átlagpont, a baloldali és a liberális hallgatóké 3,34. Az egyes pártok hallgatói szavazóbázisáról elmondható, hogy egyedül a DK szimpatizánsainak érdeklődése bizonyul átlagkörűlinek (2,95), a Momentum (3,39), az MSZP és a Párbeszéd-Zöldek táborának (3,55) érdeklődése viszont egyértelműen átlag feletti. Továbbá az is megállapítható, hogy csak a DK-szavazók érdeklődése csökkent az előző hullámhoz képest, míg a többi párt támogatói esetében stagnálás vagy némi emelkedés tapasztalható.

3. ábra. A baloldali és a liberális pártok hallgatói támogatóinak választási részvételi hajlandósága, 2015–2024 (százalékos megoszlás)

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2015, 2019 és 2024.

A politika iránti általános érdeklődés trendje a választási részvételi hajlandóságban is tükröződik (3. ábra). Amíg 2024-ben az összes hallgatónak kicsivel több mint a fele (56 százalék) ígérte biztosra a részvételét, addig a baloldali és liberális hallgatók háromnegyede (74 százalék) nyilatkozta azt, hogy mindenképpen urnához járulna a választásokon. Körükben már 2015-ben is az átlagot messze meghaladó volt a választási részvételi potenciál, amely tovább növekedett az évek előrehaladtával.

A négy párt közül 2015-ben az Együtt és a Párbeszéd szimpatizánsai között találtuk legnagyobb arányban – 82 és 82 százalékban – a biztos szavazókat, míg a hagyományos baloldal pártjainak szavazói között csak 59, illetve 45 százalék volt a választási részvételüket biztosra ígérők aránya. A következő,

2019-es hullámra azonban már ez utóbbiak is felzárkóztak és kiemelten magas választási részvételi potenciált mutattak, s igaz ez a 2024-es évben is.

A Momentum hallgatói támogatóinak 2019-ben és 2024-ben is nagyjából a háromnegyede (72 és 75 százalék) biztos választási részvételről nyilatkozott, és bár a Párbeszéd-Zöldek 2024-es hallgatói szimpatizánsainak választási lelkesedése alulmarad a 2015-ös társaikéhoz képest (82 százalék), még így is több mint kétharmaduk (69 százalék) biztos szavazónak bizonyul.

A választási részvételen túlmutató politikai aktivitás vonatkozásában a baloldali és liberális politikai blokk hallgatói támogatói 2015-ben változatos képet mutattak. Kiemelt volt a részvételük a tiltakozó akciókban, a többi részvételi formában való jelenlétük azonban inkább átlagosnak vagy átlagon alulinak volt mondható. Az egyes pártok szavazótáborai között ugyanakkor jelentős különbségek mutatkoztak, így például a DK-s fiatalok az aláírásgyűjtésben (47 százalék) és a kampánytevékenységben (24 százalék) bizonyultak az átlagnál jóval aktívabbnak, az Együtt szimpatizánsai a petíciók és a politikai nyilatkozatok támogatásában (36 százalék), valamint a termékek tudatos bojkottálásában (32 százalék) jártak az élen, a Párbeszéd fiataloknak pedig a tüntetési aktivitása (50 százalék) volt kiemelkedő. A négy párt közül egyedül az MSZP-s egyetemisták voltak a hallgatótársaiknál jóval passzívabbak (2. táblázat).⁸²

2. táblázat. A baloldali és a liberális pártok hallgatói támogatóinak közéleti aktivitása, 2015–2024. „Az alábbi tevékenységek közül részt vettél-e valaha bármelyikben?” (az igen válaszok százalékos megoszlása)

		Aláírás-gyűjtés	Politikai nyilatkozatok, petíciók, népszavazási kezdeményezés aláírása	Törvényes demonstráció, tüntetés	Utcai zavar-gás	Termékek bojkottja	Kampánytevékenység
A baloldali és a liberális pártok szavazói összesen	2015	22	32	28	19	20	9
	2019	25	34	27	14	16	4
	2024	24	46	45	14	31	9
Összes hallgató	2015	27	29	20	8	20	8
	2019	19	25	19	9	15	4
	2024	21	32	25	7	23	7

Forrás: Aktív Fiatalok, 2015, 2019 és 2024.

A 2019-es év valamennyi politikai részvételi forma esetében visszaesést vagy stagnálást hozott magával a hallgatói társadalomban, és ezek a tendenciák nem hagyták érintetlenül a baloldali-liberális hallgatói tábor sem. Bár 2015-höz képest kis mértékben nőtt az aláírásgyűjtésben, illetve a politikai nyilatkozatok, petíciók, népszavazási kezdeményezések aláírásában résztvevők aránya, jelentősen lecsökkent a körükben a tüntetési részvétel, a termékek bojkottja és a kampánytevékenység is.

⁸² A hallgatók politikai részvételének bővebb áttekintését lásd Szabó Andrea és Oross Dániel jelen kötetben írt elemzésében.

Az AFM kutatás legújabb hulláma a felsőoktatásban tanuló, nappali tagozatos hallgatói populáció egészében és a baloldali és liberális pártok hallgatói szavazói körében egyaránt a politikai részvétel újbóli élénkülését mutatja, sőt megállapítható, hogy több részvételi formában is magasabb ma a fiatalok politikai aktivitása, mint 2015-ben. 2024-ben a baloldali-liberális hallgatói táborban majd minden második fiatal vett már részt tüntetésen vagy politikai nyilatkozatok, petíciók aláírásában (45 százalék és 46 százalék), a korábbi adatfelvételekhez képest pedig jelentősen emelkedett a körükben a termékek vagy márkák politikai okokból történő bojkottálása (31 százalék).

Vegyesebb kép rajzolódik ki, ha az egyes pártok szavazóbázisán belül követjük nyomon e folyamatot. A DK-s fiataloknak valamennyi, a körükben korábban népszerűnek számító politikai részvételi formában csökkent a jelenléte 2024-re, viszont kifejezetten fellendült az aktivitása a tüntetési akciókban (32 százalék) és a termékek bojkottálásában (41 százalék). Az MSZP és a Párbeszéd-Zöldek szavazóinak hat részvételi formából négyben – aláírásgyűjtés (25 százalék), politikai nyilatkozatok, petíciók, népszavazási kezdeményezések aláírása (61 százalék), törvényes demonstráció, tüntetés (60 százalék) és kampánytevékenység (14 százalék) – növekedett a részvétele az előző adatfelvételhez képest, stagnálás vagy visszaesés egyedül az utcai zavargás és a termékek bojkottja esetében tapasztalható (16 és 16 százalék). És végül, de nem utolsósorban, elmondható, hogy a Momentum szavazóinak megoszlása az egyes részvételi formákban majdnem pontosan megegyezik a teljes baloldali-liberális politikai blokk hallgatói támogatóinak megoszlásával. Körükben is a tüntetés (46 százalék) és a politikai nyilatkozatok, petíciók támogatása (47 százalék) számítanak a legnépszerűbb politikai részvételi formáknak. Ezt követi a rangsorban a termékek bojkottja (31 százalék), az aláírásgyűjtés (25 százalék) és az utcai zavargás (14 százalék). A Momentumos hallgatók legkisebb arányban eddig kampánytevékenységben vettek részt (9 százalék), noha ebben a politikai részvételi dimenzióban is emelkedett némileg a jelenlétük 2019-hez viszonyítva.

A fentiek mellett a politikai cselekvéshez való hozzáállás részének tekintjük a külföldi letelepedéssel kapcsolatos attitűdöket is. A kivándorlás lehetősége ugyanis potenciálisan ellehetetleníti a fennálló keretek kritikáját, a politikai rendszer változásáért való tenni akarást (Hirschman, 1995), amelynek vizsgálata különös relevanciával bír ez ellenzéki fiatalok vonatkozásában. Az AFM kutatássorozat adatai szerint 2015-ben tízből négy hallgató (42 százalék) képzelte el hosszú távon külföldön az életét, 2019-ben viszont már csak a hallgatóknak mintegy harmada (34 százalék) nyilatkozott így. A kutatás legújabb hullámának adatai azonban ismételten arról árulkodnak, hogy egyre több egyetemista fiatal számára vált a jelenlegi társadalmi és politikai körülmények közepette vonzó perspektívává a külföldi letelepedés: 2024-ben minden második hallgató (49 százalék) látja külföldön a jövőjét.

A baloldali és liberális pártok hallgatói szavazói között mindhárom vizsgálati hullámban valamivel magasabb volt a külföldi letelepedési szándékkal rendelkezők aránya, mint a teljes hallgatói populációban (2015: 46 százalék;

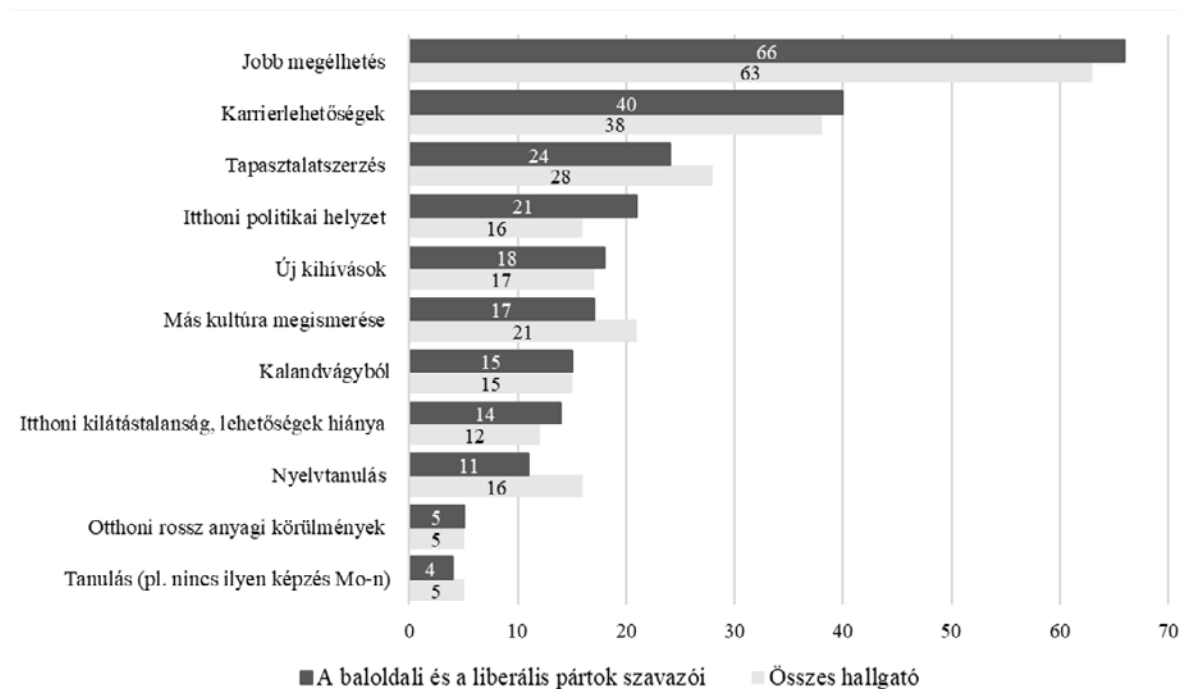
2019: 40 százalék; 2024: 56 százalék). 2015-ben a DK-s fiatalok pontosan fele (50 százalék), az MSZP hallgatói szimpatizánsainak 42 százaléka, az Együtt támogatóinak pedig egyenesen az abszolút többsége (58 százalék) tervezett külföldön élni. A kivándorlási hajlandóság hallgatói társadalomban való visszaesése ellenére 2019-ben a DK-s hallgatóknak már 60 százaléka nyilatkozott erről, míg a Momentumos szimpatizánsoknak a 39 százaléka gondolkodott így. Egyedül az MSZP-Párbeszéd pártszövetség támogatói körében volt átlag alatti a kivándorlási szándék: csupán 29 százalékuk fontolgatta ekkor a tartós vagy végleges külföldi letelepedést.

A legfrissebb adathullám szerint 2024-ben mind a négy párt hallgatói szavazótáborában kiemelkedően magas a külföldön letelepedni szándékozó fiatalok aránya. A Momentumos hallgatók körében a legmagasabb (58 százalék), de nem sokkal maradnak le mögöttük a DK-s (57 százalék), az MSZP-s hallgatók (50 százalék) és a Párbeszéd-Zöldek ifjú támogatói (47 százalék) sem.

A 2024-es adatfelvétel újdonsága, hogy nemcsak a hallgatók külföldi letelepedési szándékáról, hanem annak okairól is kínál ismereteket (4. ábra)⁸³. Ezek tükrében megállapítható, hogy a nappali tagozatos hallgatói populációban és a baloldali és liberális szavazótáborban egyaránt a jobb megélhetés jelenti a külföldre költözés elsőszámú indokát, a második legfontosabb motivációt a karrierlehetőségek adják, míg a harmadikat a tapasztalatszerzés lehetősége. A többi indok vonatkozásában azonban már némileg eltérő rangsor rajzolódik ki a baloldali és liberális blokk támogatói körében, valamint a teljes mintában. Az előbbieknél a negyedik helyre az itthoni politikai helyzet került, ezt az indokot a baloldali és liberális fiataloknak mintegy ötöde (21 százalék) említette. Ezt követi szinte ugyanolyan fontossággal az új kihívások keresése (18 százalék) és a más kultúra megismerése iránti vágy (17 százalék), majd a kalandvágy (15 százalék) és az itthoni lehetőségek hiánya (14 százalék). És végül a nyelvtanulást, a tanulást és az otthoni rossz anyagi körülményeket említették közülük a legkevesebben a külföldi letelepedésük háttérrokként. A kivándorlási szándékkal rendelkező hallgatói népességben ezzel szemben az itthoni politikai helyzet csak a hatodik helyet foglalta el a rangsorban (holtversenyben a nyelvtanulással), ezeknél fontosabb indoknak bizonyultak az új kihívások és valamely másik kultúra megismerése. A lista végén ugyanakkor itt is az otthoni rossz anyagi körülményeket és a tanulást találjuk, vagyis ezek azok az okok, amelyek önmagukban kevesek számára adnak alapot a távozásra.

83 A fiatal válaszadónak maguknak kellett megfogalmazniuk az indokaikat, amelyeket a kérdezőbiztosok 13 válaszcsoportha kategorizáltak (1. Karrierlehetőségek miatt, 2. Jobb megélhetés, jobb fizetésért, 3. Tapasztalatszerzés miatt, 4. Új kihívások érdekelnek, 5. Tanulás (pl. nincs ilyen képzés), 6. Nyelvtanulás céljából, 7. Családi okok miatt, 8. Otthoni rossz anyagi körülmények miatt, 9. Itthoni politikai helyzet miatt, 10. Itthoni kilátástalanság, lehetőségek hiánya miatt, 11. Más kultúra megismerése miatt, 12. Kalandvágy, 13. Egyéb:). A kérdezői utasítás szerint a válaszadó nyilatkozata tükrében egyidejűleg több kategória is megjelölésre kerülhetett.

4. ábra. A kivándorlás motivációi a baloldali és a liberális pártok Magyarországon kívüli letelepedési szándékkal rendelkező hallgatói támogatói között, 2024. (százalékos megoszlás, N1=72; N2=365)

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2024.

A fentieket összefoglalva elmondható, hogy a korábbi kutatási hullámok tapasztalataihoz hasonlóan a baloldali és liberális ellenzék hallgatói szavazótábora ma is az átlagot lényegesen meghaladó mértékben érdeklődik a politika iránt és foglalkozik a közügyekkel. Bár politikai aktivitása továbbra is a választási részvétel tekintetében a legkiemelkedőbb, az elmúlt tíz esztendőben jelentősen erősödött a politikai participáció valamennyi – az AFM kutatásban vizsgált – közvetlen formájában való jelenléte is, sőt, a törvényes demonstrációkon és a politikai nyilatkozatok, petíciók és népszavazási kezdeményezések aláírásában való részvétele ma már kifejezetten magasnak mondható. Az is látható azonban, hogy e hallgatók körében a tiltakozási hajlandóságot meghaladó mértékben van jelen a kivándorlási szándék. Ennek hátterében ugyan elsődlegesen a magyarországi rosszabb kereseti és karrierlehetőségek állnak, de e hallgatók egy jelentősebb része (ötöde) számára az itthoni politikai helyzet is fontos szempontot jelent a külföldre távozással kapcsolatos döntésben.

A baloldali és a liberális pártok hallgatói támogatóinak értékorientációi

Az egyetemisták értékorientációinak vizsgálata során az AFM kutatás harmadik adatfelvételének baloldali és liberális fiatalokat érintő legfontosabb következtetése az volt, hogy míg a 2013-as évben az Együtt szavazói a baloldali önképük tekintetében az MSZP és a DK támogatói között helyezkedtek el, az évtized közepére ők váltak a leginkább baloldali értékrendű szavazói csoporttá. Sőt, a hétfokú skálán felvett 2,59-es értékük nemcsak 2015-ben számított a legbaloldalibb pozíciónak, hanem az összes addigi kutatási hul-

lám esetében is (Bíró-Nagy, 2017: 197). Bár a párt megszűnését követő közel egy évtizedben a baloldali és liberális blokk hallgatói szavazóbázisának egészében nem történt jelentős elmozdulás ebben az értékdimenzióban – a baloldali és liberális hallgatók 2015-ben, 2019-ben és 2024-ben egyaránt a 3-as érték körül foglaltak helyet – az egyes pártok támogatói körében jelentősebb átalakulások mentek végbe.

A leglátványosabb változáson a DK szimpatizánsai mentek keresztül, amely alighanem összefüggésben áll a párt szociáldemokrata fordulatával. A baloldali-jobboldali skálán 2015-ben felvett inkább középre tendáló pozíciójukat (3,53) 2024-re egyértelműen maguk mögött hagyták, mi több, ők váltak a legbaloldalibb önmeghatározással élő szavazótáborrá (2,50). Emellett a DK-sok a liberális-konzervatív és a mérsékelt-radikális értékskálán is elmozdultak. Az előbbi esetében a liberális, míg az utóbbi esetében a radikális irányba.

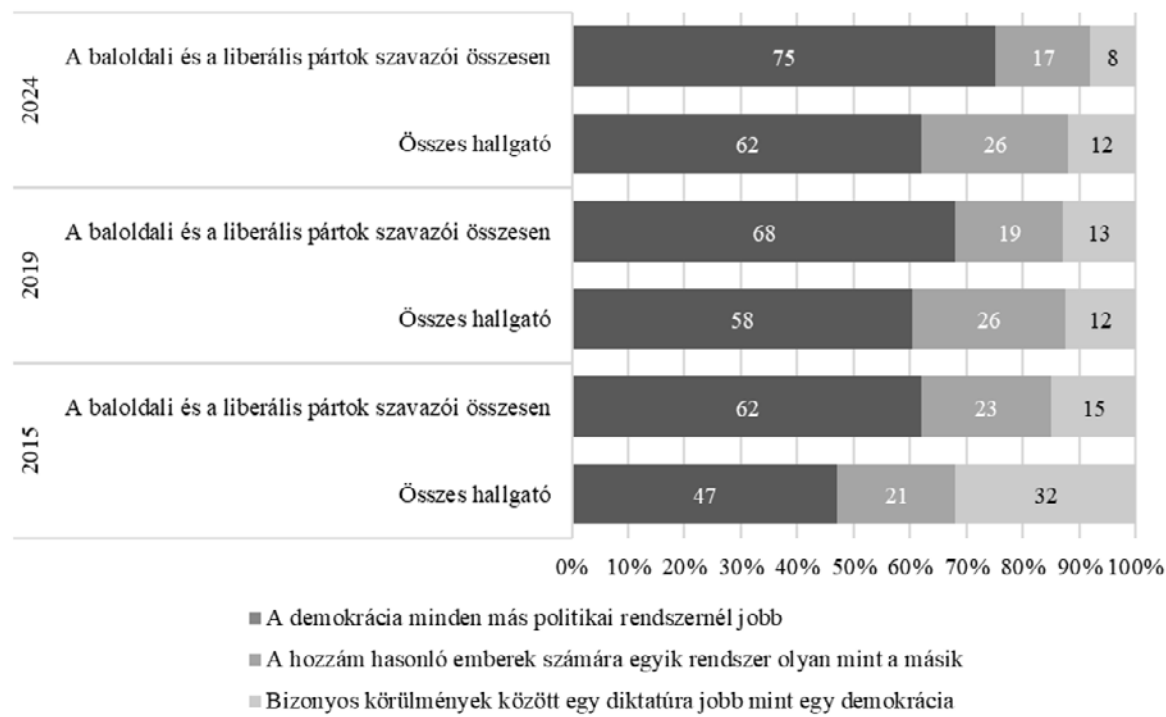
Érdeemes ugyanakkor még szót ejteni ebben a tekintetben a Momentumról is, amelynek világnézete a kezdetektől fogva bizonytalan volt. A párt a hagyományos törésvonalak meghaladásának, valamint a kormány és az ellenzék egyidejű leváltásának hirdetésével szerzett népszerűséget a fiatalok körében. 2019-ben ez a markáns pozícióválasztástól elzárkózó politikai önkép tükröződött a szavazói hagyományos ideológiai skálákon történő elhelyezkedésében is: a baloldali-jobboldali dimenzióban magukat inkább középre, a liberális-konzervatív dimenzióban valamivel inkább a liberális térfélre, míg a mérsékelt-radikálisban enyhén a mérsékelt oldalra pozícionálták magukat (Galgóczi, 2019: 135). A Momentum később az ellenzéki összefogásban való részvételével, az Európai Parlamentben a liberális pártcsaládhoz (Renew Europe) való csatlakozásával, sőt a „liberális” címke tudatos felvállalásával fokozatosan elengedte az eredeti stratégiáját, ez azonban hallgatói támogatóinak öndefinícióiban kevésbé tükröződik. A 2019-es pozíciójukhoz képest 2024-re mintegy fél pontot csúsztak balra a baloldali-jobboldali skálán (2019: 3,52; 2024: 3,09) míg a liberális-konzervatív skálán a párt nyíltan liberális önmeghatározása ellenére kismértékben a középpérték felé mozdultak el (2019: 2,68; 2024: 2,86), a mérsékelt-radikális skálán pedig szintén a centrum felé (2019: 3,02; 2024: 3,45).

Az értékkontinuitás és -diszkontinuitás problémája tekintetében kulcsfontosságú annak a megismerése, hogy a fiatalok miként viszonyulnak a felmenőik politikai nézeteihez (Bíró-Nagy-Szabó, 2021), ezért az AFM kutatás idei hulláma külön kérdést szentelt e probléma vizsgálatára a hallgatók körében. Az eredmények tükrében a baloldali és liberális ellenzék szavazóinak 39 százalékánál egyáltalán nem figyelhető meg a szülők politikai véleményeivel szembeni lázadás, további harmaduk (34 százalék) pedig részben osztja a szülei politikai álláspontját. Hasonlóan a teljes mintában tapasztaltakhoz e hallgatói blokkon belül is mindössze csak tíz százalék körüli a szülőkkel egyet nem értők aránya, valamivel ugyanakkor magasabb a körükben (15 százalék, teljes minta: 10 százalék) a politikai kérdésekben valamelyik szülőhöz pártoló fiataloké.

Bár a Momentum a szülői generációval szembeni lázadás hírnökeként robant be a köztudatba, 2024-ben nem a hallgatói támogatói között találjuk a szülők iránt legkritikusabb fiatalokat a legnagyobb arányban. A Momentumos egyetemisták körében a teljes hallgatói társadalomban tapasztaltnál hasonlóan pusztán tízből egy hallgató (10 százalék) vallott ellenvetéseiről a szülei politikai meglátásaival kapcsolatban. A szülőkkel szembeni lázadók legnagyobb mértékben a Párbeszéd-Zöldek hallgatói szavazói körében fordulnak elő: e a fiataloknak mintegy negyede fejezte ki egyet nem értését a szüleinek véleményeivel, közel felük (44 százalék) pedig csak részben osztja azokat.

A szülőkkel szembeni lázadás képzeletbeli skálájának másik végén az established baloldali hallgatók helyezkednek el. A megmaradt MSZP-s hallgatói tábor egésze, a DK-s fiataloknak pedig a többsége (59 százaléka) ért egyet a szüleivel, ha politikai kérdések kerülnek terítékre. Az utóbbiaknak csak alig ötöde (18 százalék) nyilatkozta azt, hogy nem minden téma esetében osztja a szüleinek álláspontját és mindösszesen öt százalékuk utasította azt teljes mértékben el.

5. ábra. A baloldali és a liberális pártok hallgatói támogatóinak demokráciához való viszonya között, 2015–2024. „A következő kijelentések közül melyik áll a legközelebb a Te véleményedhez?” (százalékos megoszlás)

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2015, 2019 és 2024.

A baloldali és liberális ellenzék hallgatói támogatói 2024-ben minden korábbi kutatási hullám tapasztalatainál nagyobb elkötelezettséget mutatnak a demokrácia iránt. Pontosán háromnegyedük (75 százalék) számára a demokrácia minden más politikai rendszernél jobb és csak negyedük nyilatkozta azt, hogy egyik rendszer olyan, mint a másik vagy egy diktatúra bizo-

nyos körülmények között jobb lehet, mint egy demokrácia (5. ábra).⁸⁴

Noha valamennyi általunk vizsgált párt szavazói körében meggyőző a demokrácia melletti elkötelezettség mértéke, megállapítható, hogy amíg a Momentumosok körében az előző hullám tapasztalataihoz képest jelentősen, mintegy tizennégy százalékponttal emelkedett a demokráciapártiak aránya (2019: 65 százalék; 2024: 79 százalék), addig a DK-sok körében kilenc százalékponttal csökkent a rendszerszkeptikusok javára (2019: 69 százalék; 2024: 61 százalék). Az is látható ugyanakkor, hogy a DK-s hallgatóknál a diktatúrapártiak aránya is csökkent, méghozzá ugyancsak kilenc százalékponttal (2019: 18 százalék; 2024: 9 százalék), miközben jelentősen nőtt azok aránya, akik szerint az egyik rendszer olyan, mint a másik (2019: 13 százalék; 2024: 30 százalék).

A fenti kérdés mellett az AFM kutatás 2019-ben és 2024-ben is arra kérte fiatal válaszadóit, hogy kíséreljék meg Magyarországot elhelyezni egy olyan skálán, amelynek az egyik szélén a demokrácia, míg a másikon a diktatúra áll (8. táblázat). Az egyetemisták 2019-ben nagyjából középre helyzeték hazánkat ezen a skálán, vagyis ugyanúgy felfedezni vélték benne a demokrácia és a diktatúra jellemzőit. Öt évvel később azonban már némivel több diktatúrikus elemet vélnek felfedezni benne, 2024-ben ugyanis 5,75 pont volt a nullától tízig terjedő skála átlaga. A baloldali és a liberális pártok hallgatói szavazóinak véleménye ugyancsak a diktatúra irányába mozdult 2024-re. Amíg 2019-ben 6 átlagpontot adtak Magyarországnak, 2024-ben 6,39-et.

Mindkét kutatási hullámban a DK-s hallgatók értékelték a legrosszabbra hazánk helyzetét a demokrácia és diktatúra skáláján: 2019-ben 7, míg 2024-ben 6,71 átlagpontot kapott tőlük. Az is látható továbbá, hogy az MSZP és a Párbeszéd-Zöldek szavazóinak a véleménye az öt év alatt valamivel kedvezőbb lett: míg a pártszövetség szavazói 6,46-os átlagpont adtak 2019-ben, addig 2024-ben az MSZP-s fiatalok véleménye mintegy másfél ponttal, a Párbeszéd-Zöldek hallgatói támogatóié pedig közel fél ponttal mozdult el a „demokrácia” irányába. A Momentumosok álláspontja ellenben jóval kedvezőtlenebb lett a kérdésben. Magyarország 2019-ben 5,79, míg 2024-ben 6,41-es értéket kapott tőlük a demokrácia-diktatúra skálán.

Az elmúlt közel tíz esztendőben nagyon markáns változások nem következtek be a baloldali és a liberális ellenzék hallgatói szavazóbázisának közpolitikai témákat érintő értékválasztásaiban (3. táblázat). Ma is vannak ugyan árnyalatnyi különbségek az egyes pártok táborai között, de jelentősebb megosztottságok nem észlelhetők. Alapvetően mind a négy vizsgált politikai erő fiatal szavazóiról elmondható, hogy a gazdasági kérdésekben a kétvezertíz évek középeéhez hasonlóan 2024-ben is balközép, míg a kulturális kérdésekben mérsékelt liberális pozíciót foglalnak el.

84 Jelen kötetben Sebestyén Annamária és Susánszky Pál tanulmánya vizsgálja átfogóan a hallgatók demokráciához és magyar demokráciához való viszonyának kérdéskörét.

Az állam szerepét illetően a DK, az MSZP, a Momentum és a Párbeszéd-Zöldek egyetemista szavazóinak állásfoglalása egyaránt a demokratikus és méltányos kormányzás melletti elkötelezettségről árulkodik. 2024-ben mind a négy párt szavazóinak relatív vagy tényleges többsége inkább vagy teljes mértékben elutasította az erőskező vezetőre épülő autoriter kormányzást és azt az elképzelést is, hogy a rászorulókat tehetők felelőssé a helyzetükért (DK: 50 és 82 százalék; Momentum: 57 és 82 százalék; Párbeszéd-Zöldek: 69 és 94 százalék).

3. táblázat. A baloldali és a liberális pártok hallgatói támogatóinak értékorientációi néhány fontosabb politikai kérdésben, 2015–2024. „Mennyire értesz egyet a következő kijelentésekkel?” (1-től 5-ig terjedő skála átlagai, ahol 1=egyáltalán nem ért egyet, 5=teljesen egyetért)

		A baloldali és a liberális szavazók			Összes hallgató		
		2015	2019	2024	2015	2019	2024
Állam szerepe	Az országnak nem politikai programokra, hanem erőskező vezetőkre van szüksége	2,58	2,44	2,41	3,06	2,67	2,69
	A szegények többsége saját maga tehet arról, hogy szegénységben él	2,22	1,99	1,75	2,39	2,25	2,07
Gender	A férfi dolga az, hogy pénzt keressen, a nőnek a háztartással és a gyerekekkel kell foglalkoznia	1,77	1,50	1,47	2,10	1,79	1,74
	Az azonos neműeknek is joga legyen házasságot kötni	-	-	4,63	-	-	4,09
Cigányság	A bűnözési hajlam a cigányok/romák vérében van	2,65	1,87	1,72	2,74	2,33	1,96
Bevándorlás	A lehető legszigorúbb migrációs politikára van szükség	-	2,08	2,13	-	2,52	2,64

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2015, 2019 és 2024.

A leginkább liberális értékorientációkra a társadalmi nemek (gender) problematikát illetően bukkanunk. Valamennyi általunk vizsgált párt szavazóinak döntő többsége (85-100 százaléka) ugyanis inkább vagy teljesen elutasítja azt a hagyományos szerepfelfogást, mely szerint háztartással kapcsolatos adekvát munkamegosztásban a férfi feladata a pénzkeresés, míg a nőé a gyermekgondozás és a ház körüli teendők elvégzése, és inkább vagy teljes mértékben támogatja az azonos neműek házasságkötésének legalizálását. Ez utóbbi kérdés tekintetében mutatkozik a legnagyobb különbség a teljes minta és a baloldali és liberális szavazók értékelése között. Amíg a hallgatói társadalomnak kevesebb mint a háromnegyede (73 százaléka) osztja inkább vagy teljes mértékben az azonos neműek házassága legalizálását (ami így is meggyőző többség), addig a baloldali és liberális ellenzék támogatóinak 92 százaléka vélekedik így.

Az előző kutatási hullám tapasztalataihoz viszonyítva mérséklődött a különbség a teljes minta és a baloldali és liberális szavazók között a cigányság megítélésében, nőtt ugyanakkor a bevándorlás kérdésében. Amíg az előző kérdés tekintetében 2019-ben mintegy félpontos volt a különbség, 2024-

ben már kevesebb mint negyed pont. Az elmúlt közel egy évtized alatt az egyetemisták cigányokkal kapcsolatos attitűdjei jelentős mértékben a pozitív irányba mozdultak el. A bevándorlás azonban sokak számára továbbra is érzékeny témának bizonyul, és igaz ez a baloldali és a liberális szavazókra is. Kicsivel több mint harmaduk (35 százalék) ugyanis semleges álláspontra helyezkedik vagy inkább a szigorúbb migrációs politika alkalmazása felé hajlik a kérdésben, noha ez még mindig jóval kevesebb a teljes mintában tapasztaltnál képest, ahol az ekként vélekedő fiatalok aránya 53 százalék.

A fentieket összefoglalva elmondható, hogy a baloldali és liberális ellenzéki pártok egyetemista szavazóinak értékvilága az elmúlt közel tíz esztendő során megtartotta főbb karakterjegyeit. E fiatalok ideológiai kötődéseiket tekintve továbbra is a baloldali és a liberális térfélen helyezkednek el, és inkább mérsékelt, mintsem radikális beállítódásúak. Határozottan a demokrácia pártján állnak a diktatúrával szemben és percepcióik alapján Magyarország mind kevésbé viseli magán a demokrácia jegyeit. Gazdasági kérdésekben balközép, míg kulturális kérdésekben mérsékeltén liberális válaszokat fogadnak el. Jelentősebb átalakulások az értékrendben tehát nem az egész, hanem inkább az egyes pártok szavazóbázisai szintjén következtek be.

Összegzés

A magyar progresszív egyetemisták egyik fő jellemzője a 2010 óta eltelt közel másfél évtizedben a pártpreferenciák kimagasló volatilitása. Ugyan mindvégig igaz volt, hogy a baloldali és a liberális hallgatók feloszthatók a hagyományos baloldali pártok egyre fogyatkozó támogatóira és az újhullámos, 2010 után alakult politikai erők szimpatizánsainak jóval nagyobb táborára, azonban utóbbiak körében a pártos kötődés soha nem bizonyult tartósnak. Így fordulhatott elő, hogy volt már a progresszív egyetemisták körében a legnépszerűbb párt az LMP (2011-ben és 2015-ben), az Együtt (2013-ban) és a Momentum is (2019-ben). A magukat baloldali vagy liberális pártként definiáló politikai erők között 2024-ben is a Momentum bizonyult a legerősebbnek, azonban a régi törésvonalak meghaladása iránti igényt, illetve az egyidejűleg megvalósítandó kormányváltás és ellenzékváltás céljának népszerűségét jelzi, hogy 2024 elején már többen választották a felsőoktatási hallgatók körében a Kétfarkú Kutya Pártot, mint a Momentumot. Az alacsony kötődési szint és a politikai újdonságok iránti mindenkor nyitottság egyben előre jelezte azt is, hogy egy olyan frissen, nagy lendülettel berobbanó új politikai erő, mint a Tisza Párt is gyorsan átrendezheti az erőviszonyokat.

A baloldali és a liberális pártok egyetemista támogatóinak szociodemográfiai háttere tekintetében elmondható, hogy az utóbbi öt évben oldódott a tábor fővárosi, értelmiségi élcsapat jellege. A korábban stabilnak tűnő főváros-centrikusság ma már kevésbé igaz, és ebben nagy szerepe van a Magyar Kétfarkú Kutya Párt budapesti megerősödésének. A progresszív hallgatók körében megnőtt a megyeszékhelyekről származó fiatalok aránya, de érdemes hozzátenni, hogy a baloldali-liberális hallgatók kétharmada buda-

pesti egyetemre jár. A szociodemográfiai átalakulás jól tetten érhető abban is, hogy ugyan továbbra is relatív túlsúlyban vannak és a teljes népességhez képest felülreprezentáltak az értelmiségi háttérű és az előnyös anyagi helyzetű fiatalok, a korábbiakhoz képest nagyobb arányban vannak jelen a nem diplomás családi háttérű hallgatók és a kisebb-nagyobb anyagi nehézségekkel küzdők. Ezt jól illusztrálja, hogy a Momentum kivételével mindenhol nőtt 2019-hez képest az elsőgenerációs értelmiségi hallgatók aránya és csökkent a diplomás szülővel rendelkezőké.

Az átlag feletti politikai érdeklődés 2024-ben is fontos jellemzője a baloldali és liberális ellenzék hallgatói táborának. Így volt ez az elmúlt másfél évtized valamennyi felmérésében, és mindig is a választási részvételi hajlandóság volt a legkiemelkedőbb a különféle politikai aktivitások közül (2024-ben a progresszív hallgatók háromnegyede szavazna a választásokon), de fontos hangsúlyozni, hogy az elmúlt évtizedben jelentősen erősödött körükben a politikai részvétel valamennyi közvetlen formája. Sőt, a progresszív egyetemisták tüntetéseken való részvétele és a politikai nyilatkozatok aláírása ma már kifejezetten magasnak mondható a többi fiatalhoz képest. Ki kell emelni ugyanakkor a nagyon magas (és emelkedő) kivándorlási szándékot, ami jelzi, hogy nemcsak a tiltakozás, hanem az ország elhagyásának terve is egyre erősebben van jelen a baloldali és liberális hallgatók körében. Ennek hátterében ugyan elsődlegesen a magyarországi rosszabb kereseti és karrierlehetőségek állnak, de a progresszív fiatalok ötödének a magyarországi politikai helyzet is fontos motivációt szolgáltat arra, hogy más országban képzelje el a jövőjét.

A baloldali és liberális ellenzéki pártok egyetemista szavazóinak értékvilága az elmúlt évtizedben megtartotta főbb karakterjegyeit. A bal-jobb önmeghatározás terén inkább balközép, a liberális-konzervatív skálán pedig mérsékelten liberális pozíciót vesznek fel. Érdeemes azonban megemlíteni, hogy a DK fiatal szavazói baloldalibbnak tartják magukat, mint 2019-ben, ami vélhetően nem független a párt szociáldemokrata fordulatától. A Momentum által az utóbbi években felvállalt markáns liberális pozíció ugyanakkor nem jelent meg a támogatóik öndefiníciójában, ifjú szavazóik nem lettek liberálisabbak a párt stratégiai fordulata ellenére sem. A teljes progresszív táborot érintő érdemi változás ugyanakkor, hogy a korábbiakhoz képest is felértékelődött a demokrácia ügye, még többen állnak a demokrácia pártján, a diktatórikus berendezkedéssel szemben, és romlott a demokrácia hazai minőségének megítélése is. Ahogy öt évvel ezelőtt, úgy 2024-ben is a DK szavazói vannak a leglesújtóbb véleménnyel a hazai demokrácia állapotáról, de a Momentum hallgatói bázisa szemében romlott a leginkább a helyzet e téren. Összességében, eredményeink azt jelzik, hogy az Orbán-kormányval szemben erősödő elégedetlenség van jelen a progresszív hallgatók körében, aminek hatására nemcsak a tiltakozás és a politikai aktivitás, hanem a kivándorlási szándék is erősödik. A változás iránti igény eddig is az éppen legreménytelibbnak tűnő új ellenzéki párt felé vitte a progresszív hallgatók nagyobb részét, és 2024-es pillanatfelvételünkéből is kitűnt, hogy stabil pártkötődések hiányában újabb radikális átrendeződésre is minden adott volt,

ha egy új politikai erő a változás ígérletét, a kormányváltás és az ellenzékváltás célkitűzését az eddigi ellenzéki pártokhoz képest meggyőzőbben tudja képviselni.

Hivatkozott irodalom

Bíró-Nagy, A. (2012): Sokszínű fiatal baloldal. Az MSZP és a DK támogatói a felsőoktatásban. In Szabó, A. (szerk.): *Racionálisan lázadó hallgatók 2012. Apátia – radikalizmus – posztmaterializmus a magyar egyetemisták és főiskolások körében*. Szeged-Budapest, Belvedere Meridionale-Budapest Corvinus Egyetem. 204–221.

Bíró-Nagy, A. (2014): Baloldali fiatalok 2013. A balközép olvasztótégely és a fogyatkozó established baloldal. In Szabó, A. (szerk.): *Racionálisan lázadó hallgatók II. Apátia – radikalizmus – posztmaterializmus a magyar egyetemisták és főiskolások körében*. Szeged, Belvedere Meridionale. 199–211.

Bíró-Nagy, A. (2017): Baloldali hallgatók 2011–2015. Az Együtt, az MSZP és a DK egyetemista-főiskolás támogatóinak társadalmi háttere, közéleti aktivitása és értékvilága. In Szabó, A. – Oross, D. (szerk.): *Csendesek vagy lázadók? A hallgatók politikai orientációi Magyarországon (2011-2015)*. Szeged-Budapest, Belvedere Meridionale-MTA TK PTI. 189–206.

Bíró-Nagy, A. – Szabó, A. (2021): *Magyar Fiatalok 2021. Elégedetlenség, polarizáció, EU-pártiság*. Budapest, Friedrich-Ebert-Stiftung.

Böcskei, B. (2014): Létezik-e magyar progresszió? Első fecskék vagy egy progresszív fiatalok igazi esélye. In Szabó, A. (szerk.): *Racionálisan lázadó hallgatók II. Apátia – radikalizmus – posztmaterializmus a magyar egyetemisták és főiskolások körében*. Szeged, Belvedere Meridionale. 213–220.

Böcskei, B. (2017): Összerendeződéstől összerendeződésig – Critical Mass nemzedék 2012–2015. Az LMP-s egyetemisták-főiskolások értékvilága, aktivitása és társadalmi háttere. In Szabó, A. – Oross, D. (szerk.): *Csendesek vagy lázadók? A hallgatók politikai orientációi Magyarországon (2011-2015)*. Szeged-Budapest, Belvedere Meridionale-MTA TK PTI. 174–188.

Galgóczi, E. (2019): Törésten: Valóban meghaladja a törésvonalakat a Momentum? A Momentum fiatalok közötti támogatottságának okai. In Szabó, A. – Susánszky, P. – Oross, D. (szerk.): *Mások vagy ugyanolyanok? A hallgatók politikai aktivitása, politikai orientációja Magyarországon (2019)*. Szeged-Budapest, Belvedere Meridionale-TK PTI. 127–144.

Hirschman, A. O. (1995): *Kivonulás, tiltakozás, hűség*. Budapest, Osiris Kiadó.

Keil, A. (2012): Adalék a Critical Mass nemzedékről. Az egyetemista-főiskolás LMP-szavazók jellemzése. In Szabó, A. (szerk.): *Racionálisan lázadó hallgatók. Apátia – radikalizmus – posztmaterializmus a magyar egyetemisták és főiskolások körében I.* Szeged-Budapest, Belvedere Meridionale-Budapest Corvinus Egyetem. 157–183.

Keil, A. (2014): Zöldek a felsőoktatásban – Avagy mit tudunk a magukat zöldnek valló egyetemistákról, főiskolásokról? In Szabó, A. (szerk.): *Racionálisan lázadó hallgatók II. Apátia – radikalizmus – posztmaterializmus a magyar egyetemisták és főiskolások körében*. Szeged, Belvedere Meridionale. 196–220.

Pillók, P. – Stefkovics, Á. (2017): Inaktív hallgatók – Adalékok a kvantitatív ifjúsági kutatások módszertani problémáihoz. In Szabó, A. – Oross, D. (szerk.): *Csendesek vagy lázadók? A hallgatók politikai orientációi Magyarországon (2011-2015)*. Szeged-Budapest, Belvedere Meridionale-MTA TK PTI. 211–236.

Róna, D. – Szabó, A. (2012): A kutatás módszertana. In Szabó, A. (szerk.): *Racionálisan lázadó hallgatók. Apátia – radikalizmus – posztmaterializmus a magyar egyetemisták és főiskolások körében I.* Szeged–Budapest, Belvedere Meridionale–Budapest Corvinus Egyetem. 15–24.

Róna, D. – Szabó, A. (2017): A 2015-ös adatfelvétel módszertana. In Szabó, A. – Oross, D. (szerk.): *Csendesek vagy lázadók? A hallgatók politikai orientációi Magyarországon (2011–2015).* Szeged–Budapest, Belvedere Meridionale–MTA TK PTI. 208–210.

Sebestyén, A. (2019): A pártpolitikai aktivizmus előfeltételei a magyar nappali tagozatos hallgatók körében. In Szabó, A. – Susánszky, P. – Oross, D. (szerk.): *Mások vagy ugyanolyanok? A hallgatók politikai aktivitása, politikai orientációja Magyarországon (2019).* Szeged–Budapest, Belvedere Meridionale–MTA TK PTI. 91–123.

Szabó, A. (2014): A kutatás módszertana. In Szabó, A. (szerk.): *Racionálisan lázadó hallgatók II. Apátia – radikalizmus – posztmaterializmus a magyar egyetemisták és főiskolások körében.* Szeged, Belvedere Meridionale. 15–19.

Szabó, A. (2019a): *A hallgatók politikai integrációja, 2019.* Prága, Heinrich Böll Stiftung.

Szabó, A. (2019b): Baloldali egyetemisták és főiskolások, 2019. In Szabó, A. – Susánszky, P. – Oross, D. (szerk.): *Mások vagy ugyanolyanok? A hallgatók politikai aktivitása, politikai orientációja Magyarországon (2019).* Szeged–Budapest, Belvedere Meridionale–MTATK PTI. 195–220.

Szabó, A. (2025): A 2024-es Aktív Fiatalok Magyarországon kutatás módszertana. In: jelen kötetben.

Szabó, A. – Sebestyén, A. Oross, D. – Susánszky, P. (2025): A „fotelforradalmárok” lázadása. In: jelen kötetben.

Radikális jobboldali fiatalok az egyetemisták és főiskolások körében, 2024

Bevezetés

Az Aktív Fiatalok Magyarországon kutatássorozat az első adatfelvételtől kezdve kiemelt figyelmet szentel a szélsőjobboldali-radikális szubkultúrához⁸⁵ valamilyen formában kapcsolódó egyetemisták és főiskolások vizsgálatára. Ennek apropóját kezdetben a nemzeti radikális politikai erő, a Jobbik Magyarorszáért Mozgalom 2009-es berobbanása és fiatal korosztályokban, különösen az egyetemi-főiskolai hallgatók körében szerzett népszerűségének a megértése adta (Róna-Sörös, 2012; Róna-Reich, 2014). A későbbi vizsgálatok pedig elsősorban a radikális jobboldali ifjúsági alcsoport méretének, valamint szociológiai és politikai karakterének változására koncentráltak a Jobbik térnyerésével, átalakulásával, majd visszaszorulásával párhuzamosan (Róna, 2017; 2019). Természetszerűleg a párt egyetemista szavazóbázisa sosem fedte le teljesen a radikális ifjúsági szubkultúra hallgatói szegmensének egészét, mégis e választói csoport hosszú időn keresztül fontos támpontot jelentett annak megismeréséhez.

Az utolsó, 2019-es adathullám óta eltelt időszakban bekövetkezett politikai átrendeződések egyik legnagyobb vesztesének a Jobbik tekinthető. 2024-re a párt népszerűsége a teljes felnőtt társadalomban tapasztaltakhoz hasonlóan a hallgatói rétegen belül is szinte elhanyagolhatóvá vált. A kétezertizedes évek közepén még 20 százalékos párt, 2024-es adatfelvételünk idejére mintegy 2 százalékos támogatottságú törpepárti szintre süllyedt.⁸⁶ A Jobbikra szavazás elveszítette a radikális jobboldali ideológia választásában játszott korábbi meghatározó magyarázóerejét (Szabó-Oross, 2024: 35). Ez azonban még nem jelenti egyúttal a radikális jobboldali egyetemista és főiskolás fiatalok eltűnését is, amit mi sem bizonyít jobban, mint hogy a Jobbik egykori alelnöke, Toroczka László vezette, 2018-ban alapított szélsőjobboldali Mi Hazánk Mozgalom 2024-ben mintegy öt százalékos támogatottságot tudhat maga mögött a hallgatók körében. Emellett több olyan új jobboldali párt is megjelent a politikai palettán, amelyekben az egykori Jobbik szimpatizánsok otthonra lelhetnek.

85 A kutatássorozat sokáig összefoglalóan „kuruc.info nemzedéknek” nevezte e fiatalok csoportját. Az elnevezés Szabó Andreától és Kern Tamástól ered, akik az Ifjúság2008 kutatás adatait elemezve 2011-ben elsőként vetették fel, hogy a többnyire passzivitást mutató magyar ifjúságon belül megfigyelhető egy relatíve élénk politikai életet élő, vékony réteg, amelyen belül két, egymástól jól elkülöníthető csoport azonosítható. Az egyiket „kuruc.info nemzedéknek” címkézték a nemzeti radikális szubkultúra számára elsődleges tájékozódási forrást nyújtó, azonos nevet viselő szélsőjobboldali hírportál után, míg a posztmateriális értékeket követő, zöld és demokratikus gondolkodású fiatalok alkotta másik csoportot „Critical Mass nemzedéknek” nevezték el, a körükben népszerű, 2004-től kezdve évről évre megrendezett Critical Mass kerékpáros felvonulás miatt (Szabó-Kern, 2011).

86 A 2024-es adatfelvételi hullám körüli politikai történésekről részletesen lásd: Szabó et al., 2025., jelen kötetben.